

Margreet Maljers

De gids

GROTE LETTER BIBLIOTHEEK
DEVENTER

‘Vertrekken? Ach nee... Waarom?’

Een zachte mannenstem mompelde onduidelijk en mevrouw Aline van Henegouwen ging verder: ‘Is het om die verraderlijke inval in Polen? Natuurlijk is dat een schande en hadden de Engelsen eerder in moeten grijpen.’ Haar stem werd hoger bij de laatste woorden.

Zonder dat ze haar zag vanuit haar zitplaats, wist Elja van Lier hoe haar tante Aline nu keek: de felle, grijsblauwe ogen vonkend en haar lippen op elkaar geperst. Ongetwijfeld zou er een lok van haar grijze haar bijna tot in haar ogen vallen, die ze dan meestal met een magere hand ongeduldig naar achteren streek.

Elja keek naar tante Flora, die tegenover haar zat en al een minuut in haar theekop zat te roeren. Allebei luisterden ze openlijk naar het gesprek dat werd gevoerd in het andere vertrek. Het hoorde natuurlijk niet, maar sommige dingen waren te belangrijk om erdoorheen te bazelen.

Het was september 1939. Ze zaten in de kamer die achter de winkel lag. Elja was op bezoek bij ‘de tantes’, zoals ze thuis de twee oudere zussen

van haar moeder altijd in één adem noemden.

De tantes waren welkome bezoekers bij haar thuis. Ze hadden altijd prachtige verhalen over het reilen en zeilen in de fotozaak, en vooral tante Flora kon aanschouwelijke voorstellingen geven. Elja's moeder, de jongste van de drie zusters Van Henegouwen en de enige die getrouwd was, genoot er altijd van als haar zusters op bezoek kwamen. In een gewoon huis gebeurde zo weinig, zei ze weleens. Gelukkig dat haar zusters vaak kwamen, zodat ze nog wat meekreeg van het zakenleven.

Deze morgen was dat zakenleven niet direct leuk te noemen.

Tante Flora's ronde gezicht kreeg een bezorgde uitdrukking terwijl ze ingespannen luisterde naar het gesprek dat haar zuster voerde met de man die in het pand naast de fotozaak een stoffenwinkel had.

'Chamberlain is natuurlijk een... een...' Tante Aline zocht naar een woord dat genoeg uiting zou geven aan haar minachting voor de houding van de Britse premier tegenover de inval in Praag.

'... een natte dweil geweest,' zei ze toen. 'En dan ben ik nog mild.' Ze brak haar zin af, want

de winkelbel rinkelde. Er kwam een klant naar binnen en tante Aline groette met een nog hoge stem van verontwaardiging. 'Goedemiddag. Eh, meneer Mendels, laten we het gesprek straks maar binnen voortzetten. Mijn zuster en mijn nichtje zitten in de achterkamer.' Ze wendde zich tot de klant. 'Ik kom zo bij u. Ja... een moment!'

'Ik hoef alleen maar...'

Tante Aline onderbrak hem. 'Ik zei: een moment!'

De klant zweeg. Men ging niet in tegen tante Aline als ze op die toon sprak.

Haar voetstappen op de houten vloer van de winkel klonken resoluut en de deur naar het vertrek achter de fotowinkel werd geopend. Achter tante Aline kwam meneer Mendels de kamer in. Hij was een lange, wat gebogen man en woonde naast het 'fotoatelier', zoals de dames Van Henegouwen hun zaak noemden.

Tante Flora was al opgestaan en schoof de stoel tegenover Elja uitnodigend naar hem toe.

'Gaaf u toch zitten,' glimlachte ze. 'Wat een heerlijk weer, hè? Ik zei het net al tegen mijn nichtje, wat een heerlijk weer. Dat heeft september toch vaak.'

'Ben zo terug,' zei tante Aline en ze verdween

naar de winkel.

Meneer Mendels knikte, nam plaats en zweeg.

Hij had in de vijf jaar waarin hij de stoffenzaak had gedreven, niet veel contact gezocht met de andere winkeliers in de Langestraat. Zijn vrouw Esther koesterde een diep wantrouwen tegen mensen. Door alles wat ze meegemaakt had, hield ze iedereen op afstand.

Alleen met de tantes, van wie ze het pand in de Langestraat huurden, hadden ze een warmere verstandhouding gekregen.

Het was bijna onmogelijk om geen goede relatie met de tantes te hebben, dacht Elja terwijl ze naar het bleke gezicht van de man tegenover haar keek. De tantes waren zo bruisend en hartelijk dat je wel van steen moest zijn om niet aardig tegen hen te zijn.

Tante Flora pakte een kopje van het blad dat op tafel stond, schonk dat vol en schoof het naar hem toe. 'Engelse thee, maar deze is tenminste sterk,' zei ze.

Dom mens, zo heeft hij door dat we hen gehoord hebben, dacht ze en ze sprak er meteen overheen: 'Hier... boterbiesjes, van Beers. Ze zijn heerlijk.'

Hij knikte, nam een koekje uit de trommel en

keek van tante Flora naar Elja, die hij een paar keer eerder had ontmoet bij de zusters.

‘Eh...’ Hij zocht duidelijk naar een onderwerp. ‘Vakantie?’

Elja schoot hem te hulp. Ze zat nooit om woorden verlegen. ‘Klaar met school. Examen gehaald en nu ben ik aan het bedenken wat ik moet gaan doen. Misschien ga ik mijn typediploma halen, want dat is altijd handig. Maar een kantoor lijkt me oervervelend,’ zei ze luchtig.

‘Ja... ja, daar kan ik me iets bij voorstellen. Je lijkt me daar te levendig voor,’ zei meneer Mendels verstrooid.

‘Kom, kom, dat zal wel meevallen,’ zei tante Flora. ‘Een kantoor kan leuke kanten hebben.’ Maar omdat ze niet precies wist wat die leuke kanten waren, zweeg ze maar.

Elja babbelde verder om geen stilte te laten vallen waarin meneer Mendels zich geroepen zou voelen om weer een vraag te stellen. Ze wist dat hij alleen maar beleefd had willen zijn met zijn vraag en dat zijn aandacht gericht was op de winkel en op tante Aline. Wat zou hij van haar moeten? Hij had in ieder geval wel de goede voor. Iedereen die de tantes wat beter kende, wist dat tante Aline de meeste zaken regelde en dat tante

Flora zich meer met de huiselijke dingen bezighield. Maar meneer Mendels keek zo bezorgd. Of nee, dat was het woord niet. Gelaten... Alsof hij zich ergens bij neer had gelegd.

Elja vond hem een aardige man. De textielzaak liep goed, want hij verkocht mooie stoffen. Elja kwam er zelf ook af en toe. Haar moeder maakte de meeste kleding voor haar dochter en zichzelf, dus dat hoefde ze niet te leren, al zei haar moeder dat het wel praktisch was om te kunnen verstellen en dat het tijd werd dat ze dat leerde. ‘Stel dat je kinderen krijgt en dat het jongens zijn. Dan lopen ze met broeken met gaten in de pijpen.’

‘Dan knip ik de pijpen af, en ik maak er knikkerzakken van,’ had Elja gezegd. Waarop haar moeder troefde dat ze dan wel moest kunnen naaien. Daar zat wel wat in.

Verstellen... Dat was nu wel het laatste wat haar aantrok. Die typecursus dan maar?

Dat rondhangen was toch eigenlijk niets voor haar. Fijn voor een vakantie, maar die was nu toch wel voorbij. Ze moest wat verzinnen, want voor ze het wist had haar vader een baan voor haar geregeld en begon ze met prullenbakken legen op een notariskantoor.

Daar was tante Aline weer.

‘Alleen maar een paar fotorolletjes. Laten we het nu hebben over uw onzalige voornemen,’ zei ze energiek tegen meneer Mendels. ‘Alweer naar een ander land... en u spreekt nu net zo goed Nederlands. In amper vier jaar. Je kunt bijna niet meer horen dat u geen Nederlander bent. En bij uw kinderen al helemaal niet. Het zou toch jammer zijn om dit,’ ze gebaarde om zich heen, ‘achter te laten.’

Meneer Mendels negeerde haar opmerking. ‘Ik hoor van mijn relaties in Duitsland hoe het daar nu toegaat,’ zei hij. ‘En ik wil weg zijn voor ze hier komen.’

Tante Aline fronste. ‘In 1914 zijn we buiten de oorlog gebleven. Dat zal wel weer zo lopen. Denk om de kinderen,’ zei ze vol vertrouwen. ‘Zo vaak verhuizen is niet goed voor die kleintjes.’

Tante Flora keek sceptisch na die woorden en meneer Mendels schudde zijn hoofd. ‘Als het alleen om mij ging, zou ik wel blijven. Maar juist om de kinderen moeten we weg. We hebben elders familie en die dringen erop aan dat we naar hen toe komen.’ Hij legde zijn handen op tafel in een machteloos gebaar. ‘Ik kan het

niet langer uitstellen. Niet nu Groot-Brittannië en Frankrijk de oorlog verklaard hebben aan Duitsland.'

'En dat hadden ze veel eerder moeten doen,' zei tante Aline krachtig. 'Meteen na die inval in Praag.'

Meneer Mendels zweeg.

'En wanneer wilde u dan vertrekken?' vroeg tante Flora na een tijdje. Ze vroeg zich af wat hij nu precies kwam doen. Ach ja, natuurlijk. De huur van de winkel liep af aan het eind van het jaar. Hij zou het dus niet verlengen.

'Volgende maand. Ik heb het meeste al geregeld,' zei meneer Mendels.

'Volgende maand?' De stem van tante Aline schoot uit. 'Waarom zo vlug? U denkt toch niet echt dat ze ook hier zullen binnenvallen? We leggen hun geen strobreed in de weg, al vind ik dat een schandalige fout van onze regering. Slapjanussen zijn het tot-en-met! Maar we houden de Duitsers wel buiten de deur omdat ze ons een broedervolk vinden. Dat hoorde ik van een NSB'er van hiertegenover. Ook zo'n fraai heerschap met die rare stijve arm die hij in de hoogte steekt als die kornuiten van hem langskomen. Ik heb al eens gevraagd of je eerst in het gips

moet als je bij de club wilt. Hij werd nog kwaad ook. Stomme kerel. En wij een broedervolk van die Sieg-Heilbrullers? Nou, mooi niet.’ Ze snoof minachtend. Tante Aline nam geen blad voor de mond als ze het ergens mee oneens was. ‘Denk er nog eens een nachtje over. Uw kinderen zijn hier nu net gewend. En u hebt de huur al betaald tot het eind van het jaar.’ Ze dacht even na en zei toen met lichte tegenzin: ‘Dat restant krijgt u natuurlijk terug, maar daar gaat het niet om.’

‘Natuurlijk krijgt u dat terug,’ viel tante Flora haar bij en haar zuster keek wrevelig omdat het nu niet direct zo vanzelfsprekend was om een huurcontract te ontbinden en het geld terug te krijgen.

Meneer Mendels glimlachte droefgeestig. Een nachtje erover slapen. Wat waren ze nog onschuldig en naïef, deze dames. Alsof hij al niet een jaar had liggen piekeren... en dan dat beetje geld voor de huur van de winkel. ‘Geen sprake van,’ zei hij. ‘Ik huur tot het eind van het jaar. Afspraak is afspraak. En we vertrekken naar Amerika. We hebben daar familie. U kunt toch niet denken dat Nederland gespaard blijft? Uw eigen militairen zijn opgeroepen. In Bergen zijn alle hotels en pensions gevorderd en het wemelt